Norman Károly

Kocka

Ideggyulladással kezdődött, egyszerűen elhaltak az ujjvégeim. Ez fokozatosan történt, holmi üszkösödések is fölléptek, először csak mozgássérült lettem, ahogy egyre nagyobb darabokat amputáltak a végtagjaimból. Ebben az állapotban, sürgősség, miegymás, nem vet számot az orvoslás a pénzügyi szűkösséggel, működik a haváriagépezet, maga előtt tolva a növekvő anyagi elintézetlenséget. Beszállnak a klinikák is, már tanulmány voltam, fektettek belém annyi pénzt, amennyit már nyugodtan sajnáltak volna veszni hagyni. Minden kísérleti technika, bárminek az első, kutatói példánya elképesztő anyagi-szellemi értéket foglal magában, mégsem lehet a későbbi, akár csillagászati piaci árfekvésével ezt bárhogyan összekapcsolni.

Amikor a kőkorszaki szintű lélegeztető gépre kellett volna tenni engem, az a szerencse ért, hogy a közeli szívbénulás miatt inkább szív-tüdő gépre kötöttek. Nem a gégém, a tüdőm, és az ereim szenvedtek el olyan, hosszan tartó sújtást, amely 95 százalékban nem élhető túl; hanem a mai, már elég fejlett, kíméletes technika vette át a vérkeringés üzemét, oxigénnel, szőlőcukorral, egyéb anyagokkal műszeres és számítástechnikai kontrollon keresztül látva el a testemben keringő folyadékot. Hasonlóan folytatódott. Az átültetési technika ma már elég fejlett, az első lépésekben le kell választani az átültetendő szerveket, a határfelület mindkét oldalán túlélhetik a szövetek, szinte mindenre van már műtéti példa. Egy darabig iszonyúan bonyolultnak látszhatott mindez, de ahogy egyre több szervemtől kellett megválni, és egyre több funkciót kellett gépileg helyettesíteni, egyszerűsödtek a dolgok.

Ugyanis például a vérfolyadékot biokémiailag lényegében hibátlanul, stabilan lehet menedzselni. Az izomzat zsírt, fehérjét is felhasználhat energianyerésre, de a központi idegrendszer sejtjei csak szőlőcukrot, hiszen ezért olyan fontos a vércukorszint megfelelő rendezése. Amíg izmok vannak, ebbe beleszól két olyan hormon, amelyek az egész test sejtjeinek cukorforgalmán keresztül vezérlik ezt; de az agynak közvetlenül van szüksége az üzemanyagra, mit érdekli őt az egész test – hacsak a cukorral nem bánik gonoszul; de ezer protézis mellett közismertek a beültetett, automatikus inzulinadagolók is... Szóval a szív-tüdő géppel keringtetett folyadékban ezt a feladatot könnyedén ellátja a számítógép-vezérelt, elektronikus cukorrendszer.

Ez csak egyetlen példa: ha az egész test hibátlan működését, alaphibák esetén is, protézisek, automatizmusok, a mai tudomány által támogatott műszaki megoldások megfelelően beállíthatják, egyetlen szerv életműködésének a kézbentartására sokkal kevesebb megoldásrendszer is elegendő lehet, még ha esetenként igényesebbnek kell is lennie. Tegyük fel, ez a szerv az agy. Ez azért húzós! Ha egyszerre kellene kipreparálni, életben tartani, majd ellátni az érzékszervek információforgalmát helyettesítő, ma már minden érzékszerv esetében a kísérletin talán túlhaladott szintű protézisekkel, az ijesztő léptékű projekt volna, amitől – egyebek mellett az előzetes költségbecslés irreális számai miatt is – bízvást visszariadna az egyetemes orvoslás. Nos, de ha valakinek például a Fizika egészével kellene szembenéznie, az reménytelen feladat volna; csakhogy hosszú évek során a tudomány ezen erődje is bevehető, logikus lépésről logikus lépésre. Szakadék felett sem úgy egyensúlyozunk át a kötélen, hogy a probléma egészével próbálunk szembenézni, már az első lépésnél leszédülnénk. A fokozatos haladás viszont partot mos, ahogy mondják.

Viszonylag rövid idő alatt egészen elfogytam, minden egésztestes életfunkciómat lépésről lépésre műszaki megoldások helyettesítették, ébresztéskor az első nem az a kérdés volt, hogy hol is vagyok, tudtam jól, hanem az a gondolat, hogy én még mindig vagyok, s ami bennem van valahol, az az énem. Hol lehetne, a kezeimben nem, mert leamputálták, a szívemben és a tüdőmben sem, mert azokat rég szív-tüdő gép helyettesíti, és így tovább. Sosem ezekben voltam, a test a léleknek csak járműve; az „én" pedig olyasvalami, aminek a lélekhez van közvetlen köze. Hát persze, az „én" az agyamban lakozik, egyéb dolgok mellett. Emlékszem a szerelmeimre, a sült csirke illatára és ízére, Beethoven szimfóniáira, az ókori történelemre, versekre és vágyakra, sportoló múltam minden fontos mozdulatára. Steven Rose agykutató megfogalmazásában az ember az emlékei összege; s nekem vannak emlékeim bőven, az agyi idegsejtjeim elektromos folyamatainak formájában, és ezek olyan összetettek, hogy másvalaki nem tudná nálam pontosabban felidézni. Ehhez éppen az én agyam kell, és ha azt életben tartják, ezek az emlékek mind vele élnek, s ezek összegeként élek tehát én. A kérdés, hogy akarok-e így élni; erre különböző emberek különböző feltételek között különböző válaszokat adnak, én a magam részéről akarom, hogy legyenek az emlékeim az Első Lányról, a kék égboltról, amelyre rácsodálkoztam, amikor a világra jöttem, és legyenek a szellemi terveim. Az a kérdés marhaság, hogy akkor én örökké akarok-e élni; az a kérdés előre tekint, én pedig az emlékeimet akarom, s vele magamat, aki vagyok, nem az örök élet, hanem az egyszerű megmaradás vágya volna a fejemre olvasható. A múltban vesz lendületet, aki a jövőbe tart.

Amúgy ez az egyik tétel, amely értelmet ad a horribilis projektnek: egy puszta agyat, érzékszervekkel, teljes kommunikációs arzenállal és minden szükséges életfunkcióval műszakilag ellátni, majd kérdéseket intézni hozzá s élvezni a válaszai szellemi hasznát. Bőven kifizetődhet a ráfordítás. Nem példátlan ez, Steven Hawking élettanilag már szinte alig volt, amikor szikrázó elmeként, minden idők legnagyobb fizikusainak egyikeként még hosszan tovább működött. Alighanem reális elképzelés, hogy az emberiség kihalása után, megfelelő tudományos színvonalon álló utódok újraéleszthetnek egyedeket, mert tenger kérdés vetődik fel, kísérletezni sem érdemes annak áttekintésével, hogy mennyi és miféle területeken, a homo sapiens tanulságos lelkétől kezdve az erkölcsein át a történelméig. Minden intelligens lény és civilizáció alaptulajdonsága a végtelen kíváncsiság.

Még hosszan meghaladja a műszaki lehetőségeinket, hogy egy agy teljes bonyolultságában rögzített, mozgásban és állandó megújulásban lévő emlékrendszerét valamiféle műszaki agyhelyettesítő rendszerbe töltsék át. Az elsők az enyémhez hasonló lépések lesznek, életben tartani az agyat; de élettanilag semmi alárendeltet, amik pedig a feltöltődése korábbi korszakában, hite szerint, még hozzá tartoztak, egy korábbi Nap meleg fényében sütkérezve ama „öntudat" részét képezték. A kezem is az „enyém" volt, aztán – sokakhoz hasonlóan bennem is – újraértelmeződött ez az elnagyolt birtokviszony, az amputáláskor.

Most, ha a külvilág számára kellene megfogalmaznom, hogy mit is értsenek rajtam, csak annyit mondhatok: egy szabályos, rozsdamentes kinézetű, nagyjából 25 centis oldalélű fémkocka a ruházatom, vagy a bőröm, ahogy tetszik; és a szobában van még pár tucat ilyen-olyan gépezet, amelyeket vezetékes és vezeték nélküli kapcsolatok kötnek hozzám, aki belül lakom. Ezek tartanak életben, ahogy a lakosság más egyedeit a vezetékes és egyéb közművek, közéjük értve az információs kapcsolatokat és kommunikációs segédleteket is, a különféle telefonoktól a szórakoztató készülékekig, a nagyothalló-készülékektől a csillagászati távcsövekig. Tengernyi fajta protézisről nem is szólva.

A mai társadalom kegyelme magas fokú a régebbi korokéhoz képest. Olyan műszaki szerkezetű embereket tart működésben kölcsönös haszonra, akik száz-kétszáz éve pár hónapot sem éltek volna túl, ma meg például „adaptív" sportversenyzők. Új terület a gerontoesztétika, a „széptan" máig nem túl átgondolt, filozófusok hada által ostromolt tartományában, amely az ember ama sajátságával is foglalkozni kénytelen, hogy a kora meglátszik az arcán, ily módon is koordinálva a szociális viszonyait. Mert ugye mindenki életében van pár év, amikor szinte

fogyasztható, node ami bennünket ma körülvesz... Bocsánat, én sem vagyok fiatal, de azért én elég szép kocka vagyok, ha nem ezt hinném, detektálná egy pszichológus, és vegyi depresszióelhárításba fogna. De itt látom például ezt a hetvenes ápolónőt, vagy kicsoda ez, a műszereivel. Na persze, én sem tehetek a kockaságomról, ahogy ő sem arról, hogy nézett ki tizenhat évesen, és hogyan ma, és erről mi a huszonöt éves hím humán entitások véleménye. Nem mintha nem említettem volna a főmérnök úrnak (bocsánat, főorvos), hogy az agyam alakját jobban követné valamely gömbölyded forma, amire kifejtette, hogy nem támogatja a hiúságomat, a műszaki funkciók ebben a kockaalakban sokkal jobban kézbentarthatók, amúgy a más alakra vágyakozás következményei a szilikonos mellplasztikától a zsírleszívásig – történetileg igazoltan – nem javítják érdemben a szociális lehetőségeket. Erre azt mondtam neki, hogy akkor helyezzenek a lapjaimra, ízléses szabályossággal, egytől hatig pöttyöket, ismerősebbnek fogok tűnni az egyszerűbb emberek számára; attól pedig, hogy egy Suetonius nevű úr beszámolója szerint valamely latin puccsista a „Iacta alea est" kifejezést is a humán örökkévalóságra hagyta, nem ébred bennem aggodalom, próbáljanak engem vezetékestül elvetni. Tényleg, mondta erre, nehéz volna, de mondjak még két ilyet, és majd meglátom. Lám csak, szóltam utána a blútúszos hangszórón, milyen alakú az ön lelke, holott még nem is dobozolták. Hülye kocka, szólt vissza. Elleszünk egymással.

Amúgy egy kutya rengeteg eleven entitás között éli világát, de amikor meglát egy másik kutyát, rendszerint izgalomba jön. Vajon fog-e vágy ébredni bennem egy másik mértani test láttán, vagy a bennem fölhalmozott emlékek okán inkább huszonéves gondozónőket igénylek?

Az elsők között látogatott meg egy régi iskolatársam. Kiszaladt a száján: „alig változtál". Először arra gondoltam, kérelmezem, hogy szereljenek rám egy sokkolót. Aztán kicsit eltűnődtem. Filozófus lelkek, magasabb intellektusok nem a kérészéletű külsőségeket látják meg másokban, hanem a lényegi sajátosságaikat, amelyek a születésüktől a halálukig hozzá tartoznak; az ilyenek fölismerik az öreget óvodai csoportképén is, és nem öregszik számukra a Nő. És persze az is előfordulhat, hogy nekem, az ő számára, az egyik legszembeötlőbb sajátságom mindig is a kocka alakú fejem volt. Most aztán elárulta magát; idáig azt hittem, fölfogja a szellemi valómat.

Láthatóan ezer, egészen észszerű kérdést vet fel a sorsom, amely nem annyira szomorú, hiszen az alternatívája a nemlét volna. Minthogy más élettevékenységre nincs lehetőségem, mint látni-hallani-szagolni-

szenzoros hő- és tapintásérzékleteket feldolgozni az agyam megfelelő rendszereiben, és mindezeket átgyúrni az „én”-nek nevezhető emlékösszleten, majd pedig az ezekből leszármazott információkat kommunikatív lehetőségeimmel kibocsátani a rajtam kívüli világba, hát ezt fogom tenni. Aki meg tudja különböztetni ezt a helyzetet bárki másétól, szóljon; elvitatkozhatunk.